

Posudek školitele na diplomovou práci Petry JANDOVÉ :
**POHLAVNÍ DIMORFISMUS KOSTRY OBYVATEL ČECH A MORAVY
V LATÉNSKÉM OBDOBÍ**

Úvodem několik slov k samotnému zadání diplomové práce. Jak naznačily nedávno publikované syntézy českého pravěku (Černý et al., 2007), limitujícím faktorem poznání populací minulosti, žijících v našich zemích jsou žárový pohřební ritus, typologické paradigma poloviny minulého století a absence syntetických studií a preference detailního studia jednotlivých pohřebišť nepočtenou generací antropologů, působících v posledních několika desetiletích minulého století. Absence syntéz o biologii keltského obyvatelstva v evropském měřítku a disparita mezi studiem artefaktů a koster vedla školitele k zadání tohoto tématu.

Diplomová práce má 110 stran textu včetně příloh a používá téměř 200 bibliografických pramenů. První čtyři kapitoly tvoří teoretický úvod, kde autorka věnuje pozornost jak biologii laténské populace, tak její kultuře. Obě dvě části jsou proporční vyváženy, o čemž svědčí přibližně stejný počet stránek. Následuje prezentace cílů DP. Jsou jimi ohodnoceny pohlavní dimorfismus kostry laténské populace Čech a Moravy. Porovnáním pohlavní dimorfismu s populacemi Evropy ze stejné doby by autorka chtěla přispět k diskuzi o heterogenitě či homogenitě této populace. Základem hodnocení pohlavní dimorfismu je přesné a spolehlivé určení pohlaví koster, což je jeden z hlavních diplomových úkolů. Proto se Petra Jandová zaměřila na vytvoření populačně specifických metod pro odhad pohlaví na základě rozměrů dlouhých kostí jedinců laténské populace.

Kapitoly 6 a 7 jsou věnovány Materiálu a Metodám. Překvapením pro školitele a možná i pro autorku DP byla skutečnost, že v rámci 34 pohřebních celků, stav zachovalosti kosterního materiálu dovolil zahrnout do studie pouhých 99 jedinců. Kritériem výběru byla přítomnost alespoň jedné dlouhé kosti končetin a pánevní kosti dospělých jedinců bez zjevné patologie. Takový filtr způsobil rovněž i omezení výběru metod.

Autorka se věnovala přesnosti měření vstupních dat (intraobservační chyba). Pro odhad pohlaví použila metody primární a sekundární pohlavní diagnózy. Odhad pohlavní dimorfismu provedla jak izolovaně na jednotlivých dlouhých kostech končetin (humerus, femur a tibia) tak na odhadech tělesné výšky, která vychází z těchto údajů. Tělesná výška byla odhadnuta metodami podle Bacha (1965), Breitingera (1938) a Sjøvolda (1990), tradičně užívanými středoevropskými autory v rámci i zcela recentních publikací a je prostředkem k dosažení stanovených cílů, neboť jako celostní parametr je výška těla více srozumitelná

archeologům a současně umožňuje i srovnání. Hodnocení pohlavních rozdílů uvnitř souboru se opírá o Studentův t-test. Navíc byl vypočten i index pohlavního dimorfizmu, který je jeho nejjedušším měřítkem. Rozdíly pohlavního dimorfizmu mezi soubory byly ohodnoceny Greenovým testem, který porovnává pohlavní rozdíl parametrů dvou populačních vzorků.

Další část DP Petry Jandové tvoří tři kapitoly věnované výsledkům, jejich diskuzi. Ukončím diplomové práce je závěr. Na 25 stranách textu, doprovázeném přehlednými grafy a tabulkami autorka prezentuje výsledky v souladu s metodologickou částí. Individuální chyba měření je v souladu s praxí a nepřesahuje hranici 5 %. Primární pohlavní disgnóza dovolila odhadnout pohlaví u 37 mužů a 21 žen z celkového počtu 99 jedinců zavzatých do studie. Signifikantní pohlavní rozdíly byly zjištěny u všech studovaných rozměrů tří dlouhých kostí končetin. Pro sekundární pohlavní diagnózu navrla Petra Jandová 8 diskriminačních rovnic specifických pro laténskou populaci Čech a Moravy (3 DFA pro humerus, 2 DFA pro femur a 3 DFA pro tibií). Sekundární pohlavní diagnóze předcházelo hodnocení úspěšnosti navržených klasifikačních funkcí v úrovni tří hladin pravděpodobnosti. Autorka zcela správně zvolila hladinu 0,8 a konkordanci výsledků alespoň dvou DFA. Touto technikou rozšířila počet jedinců s spolehlivě odhadnutým pohlavím o 19 mužů a 7 žen. Celkový počet pohlavně určených jedinců činil 56 mužů a 28 žen a 17 jedinců zůstalo neurčeno.

Následně autorka hodnotí pohlavní dimorfizmus mezi populacemi. I když existují regionální i diachronní rozdíly v délce dlouhých kostí i z nich vypočtené výšky postavy, pohlavní dimorfizmus hodnocený Greenovým testem nevykazuje signifikantní rozdíly. Zdá se, že i přes různé absolutní rozměry dlouhých kostí, pohlavní dimorfizmus je stabilní a odpovídá spíše druhové specificitě člověka. Avšak jak uvádí autorka v diskuzi, v jejím souboru nebyla striktně dodržena podmínka homogenity souboru jako předpoklad testovacího kriteriá. Hodnotím velmi kladně opatrnost autorky při hkládání odpovědi na variabilitu biologických charakteristik laténské populace. Správně ukazuje, že studium postkranálního skeletu špatné zachovalosti nemá stejnou výpovědní hodnotu jako kranální materiál.

Hodnotil-li práci i přístup Petry Jandové, musím konstatovat, že úkoly vytčené po teoretické přípravě splnila. Překonala řadu obtíží, které vplynuly z stavu materiálu. Charakter materiálu nedovolil mimo výpočet DFA zpracování některou z multivariačních technik. Práci by bylo možno zajisté zlepšit.

Postrádám diskuzi o indexu maskulinity, která vykazije predominanci mužů. Může to být způsobeno některým z kulturních filtrů (nutno nahlédnout do původního zpracování jednotlivých pohřebišť) nebo to lze přisoudit tafonomickým faktorům?

Závěr. Diplomová práce Petry Jandové svým rozsahem a obsahem splňuje požadavky kladené na diplomové práce. Autorka zvládla jak teoreticky tak prakticky metody odhadu pohlaví podle kostry a hodnocení pohlavního dimorfizmu kostry a s kritickým přístupem je dokáže aplikovat na archeologický kosterní materiál. Text je psán srozumitelně a dobrou češtinou. Dokumentace je přehledná. Navrhuji hodnocení VELMI DOBŘE.

20. května 2014

Doc. RNDr. Jaroslav Brůžek, CSc, PhD